

Dugonjić, Josipa

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:149605>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Akademija za umjetnost i kulturu

Preddiplomski studij Knjižničarstvo

Josipa Dugonjić

Informacijske službe u Republici Hrvatskoj

Završni rad

Mentor: dr. sc. Tamara Zadravec

Osijek, 2018.

SADRŽAJ

1.Uvod	1
2.Informacijske službe	2
3. Knjižnice	3
3.1. Pojam knjižnice	3
3.2. Povijest	4
3.2.1. Povijest knjižnica u Hrvatskoj	6
3.3. Informacijske službe	6
3.3.1. Referalna djelatnost	8
3.3.2.Studijski odjel	8
4. Muzeji	9
4.1. Pojam muzeja	9
4.2. Povijest	10
4.3.Informacijske službe	11
4.3.1. Virtualni muzeji	12
4.4. Muzejski dokumentacijski centar	12
4.4.1. Cilj	13
4.4.2. Usluge	13
5.ARHIVI	14
5.1. Pojam arhiva	14
5.1.1. Javno arhivsko gradivo	14
5.1.2. Privatno arhivsko gradivo	15
5.2. Povijest	15
5.2.1. Povijest u Hrvatskoj	16
5.3.Informacijske službe	16
5.3.1.Digitalni oblici	17
5.3.2. Hrvatski državni arhiv	17
ZAKLJUČAK	19
LITERATURA	20

SADRŽAJ

Cilj ovog rada je prikazati institucije znanstvene grane informacijskih znanosti u Republici Hrvatskoj, odnosno prikazati razvoj, rad, ciljeve, misije i informacijske službe knjižnica, muzeja i arhiva.

Knjižnice, muzeji i arhivi su tijekom povijesti imali važnu ulogu u razvoju znanja i znanosti te očuvanju i zaštiti istog. Sva građa i poslovanje su od društvenog, znanstvenog i kulturalnog dobra.

Cilj ovih institucija je informirati, educirati, poticati i povezivati korisnike sa svojom građom te podržavati kulturni, društveni i ekonomski razvoj zajednice, pružati usluge, osigurati slobodan pristup znanju.

Ujedno vidimo i utjecaj digitalizacije na poslovanje ali i na građu koje posjeduju ove institucije.

Digitalno doba mijenja odnose između institucija i stvaratelja gradiva, kao i između institucija i korisnika; sve to utječe na ulogu i poslovanje institucija koji bi ih u društvu trebali ispunjavati. Digitalizacija omogućava pretvorbu građe u digitalni oblik a zajedno s time se šire i usluge i funkcije institucija.

U radu su prikazane djelatnosti, povijesni razvoji i informacijske službe navedenih institucija. Prikazane su i zakonske odredbe na temelju kojih se uređuju poslovanja institucija Republike Hrvatske, te daju temeljne definicije i klasifikaciju njihovog poslovanja.

Rad daje kratki povijesni pregled i razvoj institucija kako u svijetu tako i na našim područjima.

Ključne riječi : knjižnica, muzej, arhiv, informacijske službe, povijest, Muzejski dokumentacijski centar, Hrvatski državni arhiv, digitalizacija/ digitalni oblik

1.Uvod

Informacijske znanosti je znanstveno polje unutar društvenih znanosti koja se bavi izučavanjem informacija ili znanja. Informacijske znanosti obuhvaćaju sve one znanosti koje se bave sustavnim proučavanjem znanstvenih principa, pojava i zakonitosti u načinu kreiranja, korištenja i komunikacije informacija svih oblika. Znanstvene grane informacijskih znanosti su arhivistika i dokumentalistika, informacijski sustavi i informatologija, knjižničarstvo, leksikografija i enciklopedistika, muzeologija, organizacija i informatika te informacijsko i programsko inženjerstvo.

Informacijska služba pomaže i savjetuje korisnike u pronalaženju i korištenju informacijskih izvora i usluga.

Knjižnica označuje zgradu ili prostor u kojima su smještene građe i u kojima se korisnicima nude raznolike knjižnične usluge. Knjižničarstvo je jedan od najstarijih kulturalnih djelatnosti, uz nagli razvoj znanosti i tehnike te uz sve snažniju potrebu ljudi da budu obaviješteni, priznata je kao posebna društvena ustanova.

Muzej je institucija koja skrbi za zbirku artefakata i drugih predmeta umjetničkog, kulturnog, povijesnog ili znanstvenog značaja. Mnogi javni muzeji čine ove stavke dostupnima za javno gledanje kroz izložbe koje mogu biti trajne ili privremene. Muzeji imaju različite ciljeve, od posluživanja istraživača i stručnjaka do služenja široj javnosti.

Arhiv je akumulacija povijesnih zapisa ili fizičkog mjesta na kojem se nalaze. Arhivi sadrže primarne dokumente koji se nakupljaju tijekom trajanja pojedinca ili organizacije, a čuvaju se za prikaz funkcije te osobe ili organizacije.

2. Informacijske službe

Informacijska služba pomaže i savjetuje korisnike u pronalaženju i korištenju informacijskih izvora i usluga. Posljednja dva desetljeća svjedoče sve veći politički interes u memorijskim institucijama kao što su arhivi, knjižnice i muzeji i njihovu ulogu oblikovatelja budućeg društva. Mnogi stručnjaci su uvidjeli utjecaj tehnologija na kulturalne promjene ponajprije orijentacije korisnika i posljedničnu potrebu za promjenom nekih tradicionalnih načela institucije. Različita mišljenja i praktično usmjerena vizija mogu pomoći u oblikovanju i preoblikovanju uloge institucija. U ovom informacijskom okruženju, cjeloživotno učenje je ključno i upravo zbog toga memorijske institucije moraju svoje službe prilagoditi svojim korisnicima i svome okruženju.

Informacijske službe koje pružaju memorijske institucije su :

- Pomoć klijentima da učinkovito koriste informacijsku uslugu;
- Pomoć pri održavanju područja pružanja usluge;
- Razvijanje vlastite vještine pismenosti informacija;
- Priprema, obrada i pohrana resursa;
- Pomoć s uslugama cirkulacije;
- Sudjelovanje u radnom timu;
- Korištenje bibliografskih metoda;
- Korištenje multimedijske opreme;
- Osposobljavanje malih skupina;
- Pridonošenje učinkovitom radom odnosom;

- Razvijanje i primjenjivanje vlastitih vještina pismenosti informacija u radu;
- Upravljanje vlastitim radom, razvojem i učenjem;
- Organiziranje i koordiniranje radne aktivnosti;
- Korištenje mrežne usluge učinkovito za pružanje pristupa informacijama;
- Pridonijeti organizaciji i koordinaciji rada drugih;
- Organizirajte informacije za pristup klijentu;
- Pružanje klijentima pristup potrebnim informacijama.

3. Knjižnice

3.1. Pojam knjižnice

*"Knjižnica je kulturna i informacijska ustanova koja, slijedeći općeprihvaćene ciljeve društva i načela stručnoga rada, odabire, nabavlja, obrađuje, u fizičkome i obavijesnom smislu sređuje te čuva i daje na korištenje knjižničnu građu, a preko organiziranih službi pruža raznolike usluge aktivnim i potencijalnim korisnicima."*¹

Knjižnica označuje zgradu ili prostor u kojima su smještene građe i u kojima se korisnicima nude raznolike knjižnične usluge. Građa knjižnice može biti zbirka knjiga, nakladnička cjelina/zbirka i druge građe. Knjižničnu građu čini svaki jezični, slikovni i zvučni dokument na lako prenosivom materijalu ili elektronički čitljivom obliku informacijskoga, umjetničkog, znanstvenog ili stručnog sadržaja. Svaka građa trebala bi biti umnožena na bilo koji način u više primjeraka te namijenjena javnosti i stavljena na raspolaganje korisnicima.

1 Definicija knjižnice, Tadić, Katica.1994.Priručnici iz knjižničarstva. Opatija: Naklada Benja

Knjižnična djelatnost obuhvaća :

- nabavu knjižnične građe;
- sustavan i neprestan odabir knjižnične građe; sređivanje i stručna obrada knjižnične građe;
- logičan i primjeren smještaj knjižnične građe; čuvanje i zaštita knjižnične građe;
- izradu kataloga, bibliografija i drugih informacijskih pomagala; izradu baza podataka; davanje obavijesti o knjižničnoj građi u jednoj knjižnici ili u više njih
- davanje na korištenje knjižnične građe; poticanje i pomoć korisnicima pri izboru i korištenju knjižnične građe.

Knjižničarstvo je jedan od najstarijih kulturalnih djelatnosti, uz nagli razvoj znanosti i tehnike te uz sve snažniju potrebu ljudi da budu obaviješteni, priznata je kao posebna društvena ustanova. Jedan od prvih postupka stvaranja knjižnične djelatnosti je donošenje prvih zakona u području knjižničarstva, priznavanje knjižničarstva kao posebne struke, ustanovljene su teorijsko-metodološke osnovne, osnivaju se prve knjižničarske udruge.

Knjižničarstvo je upravo s razvojem nove tehnologije, tehnike i medija svoju djelatnost širila kroz svoje usluge sukladno s promjenama u okruženju i zahtjevima korisnika.

Kao znanstvena disciplina pak, knjižnična je znanost nastojala proširiti koncept knjižničnoga diskursa i odrediti uporišta za svoju teorijsko-metodološku osnovu.

3.2. Povijest

Povijest knjižnica započela je prvim pokušajima organiziranja zbirke dokumenata.

Prve biblioteke sastojale su se od arhiva najranijih oblika pisanja - glinenih ploča. Ovi arhivi, koji se uglavnom sastoje od zapisa komercijalnih transakcija ili zaliha, označavaju kraj prapovijesti i početak povijesti.

Privatne ili osobne knjižnice sastavljene od pisanih knjiga pojavile su se u klasičnoj Grčkoj u 5. stoljeću prije Krista. Slavni sakupljači knjiga helenističke antike popisani su krajem II. stoljeća u Deipnosofistima. U ranom srednjem vijeku razvijene su samostanske knjižnice. Knjige su obično bile povezane s policama, što je odraz činjenice da su rukopisi, koji su nastali radnim intenzivnim procesom kopiranja, bili vrijedni posjedi.

Unatoč zaštiti, mnoge knjižnice posuđivale su knjige ako su imale osigurane depozite. Posudba je bila sredstvo kojim se knjige mogu kopirati i širiti. Godine 1212. pariško je vijeće osudilo one samostane koji su i dalje zabranjivali knjige za posuđivanje, podsjećajući ih da je pozajmljivanje "jedno od glavnih djela milosrđa". U europskim knjižnicama, police su postavljene paralelno sa zidovima i protiv njih. Ovaj "zidni sustav" prvi je put predstavljen u velikoj mjeri u španjolskom El Escorialu.

U 17. i 18. stoljeću ukazuje se na ono što se zove zlatno doba knjižnica, tijekom kojih su neke od važnijih knjižnica osnovane u Europi. Ali ovo zlatno doba nije bilo samo neko proročko razdoblje velike ekspanzije brojnosti i pristupačnosti knjižnica Europe; to je bilo i razdoblje velikog sukoba trgovine znanja, tiskarski stroj omogućio je razmjenu knjiga da postanu uobičajenije. Početkom 18. stoljeća knjižnice su sve više bile javne i sve češće samostalne knjižnice. U 18. stoljeću prešli su iz zatvorenih župnih knjižnica u knjižnice.

U 20. stoljeću mnoge narodne knjižnice izgrađene su u različitim stilovima modernističke arhitekture, što je doprinjelo njihovoj većoj zastupljenosti i funkcionalnosti. Za mnoge od tih građevina kvaliteta interijera, njihove rasvjete i atmosfere postala je značajnija od fasadnog dizajna zgrade knjižnice.

U 21. stoljeću se knjižnice mijenjaju i razvijaju kako bi odgovarale suvremenom društvu. Mnogo se knjižnica suočava s financijskim pitanjima i krizama. No, pronalaze načine prilagodbe potrebama ljudi, kao što je pružanje digitalnih usluga pokroviteljima kod kuće i stvaranje više mjesta za korisnike.

3.2.1. Povijest knjižnica u Hrvatskoj

Razvoj knjižnica u Hrvatskoj se usko veže uz svećenike i svećeništvo.

Očuvani rukopis grčko-latinskog *Splitskog evanđelistara* svjedoči o postojanju najstarije hrvatske knjižnice pri katedrali Splitske biskupije u 7. stoljeću. Srednjovjekovne su knjižnice u Hrvatskoj prvi osnivali benediktinci, uz koje su obično bile i prepisivačke radionice, a zabilježeni su i podatci o dobivanju na dar ili kupovanju knjiga za knjižnice. Srednjovjekovne biskupije imale su svoje knjižnice a to nam dokazuju inventarne knjige knjižnice Zagrebačke biskupije iz 1394. godine.

U 19. stoljeću osnovane su mnoge ilirske čitaonice, kao sastajalište domoljuba, s vrijednim knjižnim fondom, od kojih su najznačajnije one u Varaždinu, Karlovcu, Zagrebu i Križevcima (osnovane 1838), a poslije i u drugim hrvatskim gradovima. Narodne su se knjižnice počele osnivati početkom 20. stoljeća nastojanjem Društva hrvatskih književnika i Društva za pučku prosvjetu. Mnoge od njih djeluju neprekidno do danas: Gradska knjižnica u Zagrebu (osnovana 1907), u Karlovcu (otvorena za javnost 1910), Narodna čitaonica u Splitu (1912), Gradska biblioteka u Šibeniku (1922), Varaždinu (1922), Radnička biblioteka u Zagrebu (1927), Sušaku (1930), Dubrovačka biblioteka (1936)².

3.3. Informacijske službe

Jedna od temeljnih knjižničnih zadaća je osiguravanje službi i usluga koje će omogućiti i potaknuti korištenje knjižnične građe. Cjelokupni se knjižnični fond stavlja korisnicima na raspolaganje osim tzv. Zatvorenog fonda³.

2 Povijest knjižnica u hrvatskoj, URL : (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=32130>) (pristupljeno: 09.09.2018.)

3 Zatvoreni je fond dio knjižničnoga fonda koji nameće poseban postupak u korištenju i smještaju građe. Obično je odvojen od aktivnoga knjižničnoga fonda, dostupan je jedino određenim knjižničnim djelatnicima, a služiti se njime mogu samo oni korisnici koji za to dobiju posebno dopuštenje i kojima je građa iz toga fonda potrebna za znanstveni ili istraživački rad.

Javne su knjižnice dostupne svakome građaninu, uz određene uvjete. U drugim vrstama knjižnica korisnici su u prvome redu članovi matične ustanove.

Korištenje knjižnične građe u knjižnicama je većinom besplatno. Knjižnica daje na korištenje građu pod posebnim pravilima koji uređuju odnose s korisnicima. Tekst pravilnika mora biti izložen na javnom prostoru vidljiv za korisnike, te mora sadržavati sve zabrane i kazne.

Pravilima se utvrđuje sljedeće :

- koja se građa koristi u samoj knjižnici, a koja se može posuđivati izvan njezinih prostorija;
- koliko se primjeraka građe može odjednom uzeti na posudbu;
- vrijeme posudbe;
- povrat građe u istom stanju u kojemu je uzeta na korištenje;
- naknada za oštećenu i izgubljenu knjižničnu građu te za zadržavanje građe dulje od odobrenog vremena.⁴

Knjižnice s pravilno riješenim statusom i s točno navedenim obvezama u pravilniku pružaju svojim osnivačima najbolje moguće knjižnične usluge.

Prostorije za posudbu trebaju biti opremljene uputama, obavijestima i edukativnim plakatima kako bi korisnici bili upoznati sa uslugama i saznati kako sve može pronaći podatke.

Knjižnice omogućuju pristup računalima za sve potrebe korisnika, te posebno ograđeni prostor za čitaonicu.

Knjižnice u svojoj građi posjeduju i igračke i društvene igre koje služe u edukativne svrhe.

Organiziraju posebne radionice, izložbe, tečajeve, festivale, programe, predavanje namijenjene svim uzrastima vezane uz teme znanosti te svakodnevnog života.

4 Korištenje knjižnične građe, Tadić, Katica.1994.Priručnici iz knjižničarstva. Opatija: Naklada Benja

3.3.1. Referalna djelatnost

Referalna djelatnost knjižnice znači kada se korisnika obavještava o određenom izvoru podataka, ali mu se ne osigurava građa. Za takvu djelatnost se koristi referentna zbirka knjižnice, skupni katalogi te usluge samog knjižničara. Veće knjižnice stvaraju posebne referalne službe koje nastoje nabaviti što više sekundarnih i tercijalnih publikacija. Ujedno se zalažu da iz ostalih manjih knjižnica na užem i širem području pristigne što više podataka o građi vezano uz znanost i tehnologiju.

3.3.2. Studijski odjel

Opće knjižnice stvaraju posebne jedinice knjižničnog fonda za određeno znanstveno ili stručno područje, a to su studijski odjeli. Studijski odjeli se mogu uspostaviti i u specijalnim knjižnicama. Oni zahtijevaju poseban postupak u nabavnoj politici, u nabavi građe, prikupljanju obavijesti, a građu koju ima temeljno se obrađuje.

Studijski odjel omogućuje korisnicima :

- građu za određeno uže područje pronaći na jednomu mjestu;
- međunarodnu posudbu;
- fotokopiranje, skeniranje, prebacivanje na cd-e i pretraživanje intereneta;
- kulturno-promotivne aktivnosti;
- edukacija korisnika.

4. Muzeji

4.1. Pojam muzeja

„Muzeji su neprofitne, trajne institucije na usluzi društvu i njegovom razvoju, otvoreni su javnosti, te sakupljaju, čuvaju, istražuju, komuniciraju i izlažu fundus u svrhe izučavanja, edukacije i užitka kako u stvarnim tako i u materijalnim dokazima o ljudima i njihovoj okolini.“⁵

Zakon o muzeji donosi uvid u definiciju muzeja, djelatnost muzeja te ostale članke vezane uz poslovanje muzeja. Zakon o muzeju, koji je stupio na snagu 19.07.2018 godine, donosi nam sljedeće definicije.

Muzej je pravna osoba ili muzej u sastavu koja obavlja svoju djelatnost koja obuhvaća poslove nabave muzejske građe, obrade, sistematizacije, trajne zaštite muzejske građe u svrhu osiguravanja dostupnosti te mogućnost prikazivanja javnosti svoje građe kao ujedno i kulturnog materijalnog i nematerijalnog dobra. Muzejska građa su sva civilizacijska, kulturna materijalna i nematerijalna dobra i dijelovi prirode u muzeju koja su dio nacionalne i općeljudske baštine te imaju kulturne, povijesne, znanstvene ili umjetničke vrijednosti.

Muzeji u Republici Hrvatskoj se klasificiraju na :

- 1.) Javni muzej
- 2.) Privatni muzej
- 3.) Muzej vjerske zajednice
- 4.) Muzej zajednice, ekomuzej i samostalna zbirka
- 5.) Galerije⁶

5 Statut ICOM-a (International Council of Museums) 2007: čl.3 (<https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>) (pristupljeno: 10.09.2018)

6 Zakon o muzejima: urednički pročišćeni tekst, «Narodne novine» broj 61/18 //Propisi.hr. URL: (<https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima>) (pristupljeno: 10.09.2018.)

Muzeji u Republici Hrvatskoj ujedno obavljaju i sljedeće točke :

- organizira stalne i povremene izložbe;
- organizira istraživanja, izdavačku djelatnost, predavanja, konferencije i stručne skupove te organizira edukativne aktivnosti i radionice;
- podržava i organizira umjetnička i kulturna događanja u okviru svoga djelokruga;
- osigurava da poslove upravljanja muzejskom zbirkom obavljaju stručni muzejski djelatnici sukladno standardima;
- osigurava dostupnost zbirke u obrazovne, stručne i znanstvene svrhe;
- osigurava prihvatljivo okruženje za javnost i dostupnost građe;
- provodi digitalizaciju muzejske građe.⁷

4.2. Povijest

Riječ muzej dolazi od grčke riječi *Mūseion* koji označava "kuću muza". Početkom 3. stoljeća prije Krista egipatski vladar Ptolemej I. dao je izgraditi biblioteku sa znanstvenom ustanovom Muzejem, te se tako pojavljuje kao institucija. Pojam muzej ponovo se javlja u doba renesanse a obično podrazumjeva razne privatne zbirke.

Muzej kao ustanova koja čuva razne zbirke javlja se potkraj 17. stoljeća u Engleskoj. Elias Ashmole na Sveučilištu u Oxfordu osniva prvu muzejsku ustanovu muzejskog doba pod nazivom Ashmolean Museum otvoren 1683. godine.

Najstarija muzejska ustanova u Hrvatskoj je Arheološki muzej u Splitu osnovan 1820. godine. Najstarija središnja institucija u Hrvatskoj bio je Narodni muzej u Zagrebu koji je započeo svoje djelovanje otvaranjem prve izložbe 10. rujna 1846. godine.

⁷ Zakon o muzejima: urednički pročišćeni tekst, «Narodne novine» broj 61/18 //Propisi.hr. URL: (<https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima>) (pristupljeno: 10.09.2018.)

Muzeji kao i ostale kulturne institucije zadnjih stoljeća otvaraju vrata javnosti. U koraku s globalizacijom mijenjaju svoju vrstu poslovanja.

U 20. stoljeću muzej u svome poslovanju definira različite oblike izlaganja, metodološki oblikovane kako bi komunicirali s javnošću. Objavljuju se popratni katalozi izložbi i druge publikacije, izrađuju se i prodaju suveniri, organiziraju se predavanja i pedagoške radionice za djecu.

Potkraj 20. i početkom 21. stoljeća dolazi do razvoja virtualnih muzeja, kao i tematskog okupljanja digitalnih zbirki dostupnih internetom. Takvi muzeji ne postoje kao zgrada, ali ima postav, nudi mogućnost razgledavanja i edukativne programe.

4.3. Informacijske službe

Zbog globalizacije, informatizacije i modernizacije dolazi do sve naglašenije potrebe za muzejima osposobljenim za tržišnu utakmicu, koji su u stanju prepoznati i prilagoditi svoju vrstu poslovanja/ rada promjenama koje ih okružuju. Isto tako te promjene treba razvijati u skladu s karakteristikama i potrebama zajednice unutar koje muzej djeluje.

Muzeji su zaduženi za očuvanje i promicanje prirodnog i kulturnog nasljeđa, odnosno prirodne i kulturne baštine. U svim tim aspektima ugrađena je društvena komponenta te njihovo djelovanje usmjereno je za društvenu dobrobit i kulturno sazrijevanje. Važno je da vode brigu o interesima svih populacija i prilagođavaju se njihovim mogućnostima.

Posredništvo je jedno od signifikatnog obilježja muzeja. Omogućavanjem i posredovanjem prilikom susreta i interakcija različitih aktera i njihovih kultura, muzeji imaju realnu priliku postati humana institucija.

Muzeji omogućuju a posjetitelji koriste muzej zbog učenja, zabave, novog iskustva, kontakta, socijalizacije. Mogućnosti u muzejima su sve brojnije a potraživanja sve sofisticiranija. Povećava se interes muzeja za suradnjom s drugim organizacijama, udrugama i zajednicama što upućuje na nove uloge, mogućnosti i društvene funkcije.

Muzeji su upravo ovim načinom rada i suradnje onemogućili zaborav i isključenost. Muzej služi kao

prostor u kojem mladi mogu preispitati vlastite postupke i njihove posljedice, što ukazuje na silan doprinos društvenom prosperitetu kao i prilagođavanju socijalnim kontekstima.

4.3.1. Virtualni muzeji

Posjetitelji u današnje vrijeme mogu birati između različitih vrsta obrazovanja, usluga između novog i starog medija i između fizičkog i virtualnog okruženja. Upravo iz tog razloga uloga i usluge muzeja znatno su se promijenile. Muzeji širom svijeta prepoznali su promjene u njihovom okruženju te svoje poslovanje prilagodile njima. Poslovanje u svrhu obrazovanja, usredotočenost na stjecanje, očuvanje, komunikaciju i izložbu umjetnosti, je prešla u svrhu učenja i uživanja. Digitalizacija muzeja zajednički je projekt nastao udruživanjem snaga i financija muzeja, kulturnih institucija i vlada diljem svijeta. Cilj projekta jeste očuvanje baštine i stvaranje novih izvora informacija, a time i znanja.

Virtualni muzeji omogućuju kretanje od jednostavnog hiper- povezanog teksta s grafikonom na napredniju upotrebu multimedijских isječaka, audiozapisa, animacija i sučelja. Virtualni muzeji daju mogućnosti pregleda novih ali i predhodnih izložbi.

4.4. Muzejski dokumentacijski centar

MDC je javna ustanova osnovana 1955. godine kao dokumentacijska, informacijska točka hrvatske mreže muzeja. MDC putem svoje osnovne djelatnosti- dokumentacijske, informacijske, savjetodavne, mezeološke, obrazovne, knjižnične i izložbene- sudjeluje u razvoju hrvatske i svjetske muzejske zajednice. On je središnja točka hrvatske muzejske zajednice, mjesto promidžbe hrvatskih muzeja, kooridnator sustava te mjesto inicijativa, učenja i razmjena znanja i iskustava.

4.4.1. Cilj

MDC u svome stručnom djelovanju ostvaruje sljedeće ciljeve :

- jedinstveni stručni pristup/ izgradnja standarda djelatnosti;
- promoviranje diseminacije muzejskih projekata i događanja;
- poticanje i podupiranje kvalitetnijeg funkcioniranja muzeja u smislu očuvanja, zaštite, znanstvenog istraživanja u promocije muzejske baštine, kao i ostvarivanja društvene uloge muzeja;
- podupiranje standarda rada u svim aspektima djelovanja i rada muzeja;
- jačanje međumuzejske suradnje kao i suradnje specijaliziranih stručnjaka unutar i izvan muzeja kroz zajedničke projekte i međusobnu razmjenu aktivnosti i usluga;
- jačanje veze i podupiranje partnerstva između muzeja i ostalih lokalnih, regionalnih i nacionalnih baštinskih i kulturnih institucija s ciljem zajedničkih i/ili komplementarnih projekata.⁸

4.4.2. Usluge

Muzejsko dokumentacijski centar pruža sljedeće usluge svojim korisnicima u skladu s Internet pravilnicima :

- uvid i korištenje zbirke u prostorima MDC-a
- uvid i korištenje knjižničnih zbirki u čitaonici Knjižnice MDC-a
- uvid i korištenje arhivskih zbirki u prostorima MDC-a
- uvid i korištenje baza podataka u prostorima MDC-a

⁸ Muzejski dokumentacijski centar; URL: (<http://www.mdc.hr/hr/muzeji/sustav-muzeja/o-sustavu-muzeja>) (pristupljeno: 11.09.2018.)

- uvid u podatke iz Registra muzeja, galerija i zbirki RH
- posudba građe iz zbirki MDC-a
- posudba građe iz knjižnice MDC-a
- posudba građe iz arhive MDC-a
- tematska pretraživanja fondova
- informativne usluge u usmenom, pismenom ili elektroničkom obliku
- edukacija korisnika, savjeti i preporuke ⁹

5.ARHIVI

5.1. Pojam arhiva

“Arhiv je pravna osoba ili ustrojstvena jedinica u pravnoj osobi (arhiv u sastavu) čija je temeljna zadaća čuvati, obrađivati i omogućiti korištenje dokumentarnog i arhivskoga gradiva sukladno odredbama ovoga Zakona.”¹⁰

Arhivsko gradivo je odabrano dokumentarno gradivo koje ima trajnu vrijednost za kulturu, povijest, znanost ili druge djelatnosti, zbog čega se trajno čuva, a dokumentarno gradivo su sve informacije zapisane na bilo kojem mediju, koje su nastale, zaprimljene ili prikupljene u obavljanju djelatnosti pravnih i fizičkih osoba.

5.1.1. Javno arhivsko gradivo

Javno arhivsko gradivo nastalo je ili prikupljeno djelatnošću tijela javne vlasti ili je u vlasništvu

⁹ Muzejski dokumentacijski centar; URL: (<http://www.mdc.hr/hr/mdc/o-nama/kontakt>) (pristupljeno: 11.09.2018.)

¹⁰ Zakon o arhivskom gradivu i arhivu: urednički pročišćeni tekst, «Narodne novine» broj 61/18 //Propisi.hr. URL: (<https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima>) (pristupljeno: 13.09.2018.)

Republike Hrvatske po bilo kojoj osnovi. Tijela javne uprave dužna su osigurati da gradivo bude primjereno zaštićeno, sređeno i opisano. Dužni su osigurati prostore za pravilno i propisano odlaganje i čuvanje gradiva te davanja potrebnih informacija nadležnom arhivu o svim važnim promjenama. Javno arhivsko gradivo dostupno je od njegovog nastanka ukoliko određenim zakonom nije dopuštena neka druga norma. Ukoliko je nekom gradivu utvrđena ograničenost dostupnosti tada ga mogu koristiti samo ovlaštene osobe.

5.1.2. Privatno arhivsko gradivo

Privatno arhivsko gradivo je gradivo nastalo djelovanjem privatnih pravnih i fizičkih osoba, koje nije nastalo u obavljanju javnih ovlasti i javne službe te nije u vlasništvu Republike Hrvatske. Privatno arhivsko gradivo koje ima posebno značenje za povijest, kulturu, znanost i društvo se upisuje u Upisnik vlasnika ili posjednika privatnog arhivskog gradiva. Vlasnici privatnog arhivskog gradiva dužni su obavijestiti nadležni arhiv o posjedovanju gradiva, čuvati ga i poduzeti zaštitne mjere, izraditi popis te dopustiti nadležnoj osobi da pregleda gradivo.

5.2. Povijest

Riječ arhiv dolazi od grčke riječi ἀρχεῖον koja označava dom ili stan Archona, u kojem su važni službeni državni dokumenti podneseni i tumačeni pod autoritetom Archona. Arhivi i početna praksa čuvanja službenih dokumenata pojavljuje se već u trećem i drugom tisućljeću prije Krista. Arheolozi otkrivaju na područjima Ebla, Mari, Pylos oko stotinu glinenih ploča. Isto tako imamo ostavštine drevne Kine, Grka i Rimljana pisanih na papirusu i papiru. Francuska revolucija donjela je ujedno i razvoj modernog arhiva. Francuski nacionalni arhiv, nastao 1790. godine, posjeduje možda najveću arhivsku zbirku.

5.2.1. Povijest u Hrvatskoj

Od srednjeg vijeka do druge polovice 18. stoljeća arhivska služba imala je ulogu čuvanja isprava, zakona i povlastica. Od druge polovice 18. stoljeća u arhivima započinje sustavno odvajanje tekućeg kancelarijskog gradiva te sređivanje i popisivanje gradiva. U 19. stoljeću se počinje oblikovati samostalna i neovisna arhivska služba u sklopu osamostaljivanja Kraljevskog arhiva kao ustanove. Po uzoru na svijetske arhive, nova uloga Kraljevskoga arhiva je bila voditi brigu o cjelovitom arhivskom gradivu koje se može smatrati hrvatskom kulturnom baštinom. Novo razdoblje arhivske službe započinje kada je 1870. godine donesen Zakonski članak o uređenju zemaljskog arhiva. Članak donosi tri osnovna vida korištenja arhivskog gradiva : za službene svrhe, za znanstvenu uporabu i za potrebe građana.

Proces stvaranja osnovne struke arhivske djelatnosti, njeno osamostaljivanje iz dotadašnjih područja arhivskih spremišta u samostalne arhive s ciljem i uslugama, započeo je u drugoj polovici četrdesetih, a završilo početkom šezdesetih godina 20. stoljeća. Takva praska osnivanja samostalnih arhiva nastavila se sve do danas.

5.3. Informacijske službe

Informacijske službe u arhivima provode arhivisti po utvrđenim Zakonima u toj zemlji i standardima određenim državnim arhivom i samim arhivom.

Informacijske službe koje pružaju arhivi općoj zajednici su :

- Pristup zbirkama korisnicima (potrebno je postali upit za pristup arhivu, a u nekim slučajima i dozvolu ili sudsko rješenje za pristup)
- Uspoređivanje i revidiranje standarda za učinkovite i pravovremene odgovore na zahtjeve;
- Razviti i polazište novih mjernih podataka koji bolje odgovaraju ukupnom zadovoljstvu korisnika;

- Samostalno istraživanje arhivskog gradiva;
- Izrađivanje preslike izvornog, mikrofilmiranog i digitaliziranog arhivskog gradiva za čiju se izradu plaća;
- Postavljanje izložbe arhivskog gradiva ili izložbe koje priređuju druge ustanove ili pojedinci.

5.3.1. Digitalni oblici

Suvremena arhivska djelatnost već se poduži niz godina bavi očuvanjem ne samo konvencionalnoga, već i nekonvencionalnoga gradiva, napose onoga u digitalnome obliku. Zadaća arhiva jest čuvanje arhivskoga gradiva, ali i savjetovanje stvaratelja kako najbolje očuvati digitalno gradivo u njihovim sustavima kao što su sustavi za upravljanje digitalnim zapisima ili digitalni arhivi te činiti gradivo dostupnim korisnicima. No, u novije vrijeme se pojavljuju mnoge usluge u oblaku pa se s pravom može postaviti pitanje jesu li one pravo rješenje za dugotrajnu pohranu digitalnoga gradiva. Uloga arhiva na ovakvom, umreženom tržištu jest i dalje savjetodavna, ali se sada pojavljuje potreba savjetovanja ne samo stvaratelja arhivskoga gradiva već i pružatelja usluga u oblaku.

5.3.2. Hrvatski državni arhiv

Hrvatski državni arhiv je središnji i državni arhiv i kao takav vodi skrb o evidencijama arhivskog gradiva na nacionalnoj razini, usklađuje stručni rad državnih arhiva, donosi smjernice, preporuke i upute za rad, prikuplja podatke i dokokumentaciju o arhivskome gradivu, uspostavlja i upravlja informacijskim sustavom za trajno osiguranje pristupa i korištenja gradiva u digitalnom obliku.

Početak HDA započinje još u vrijeme Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije s ciljem očuvanja najvažnijih spisa Kraljevine. 1923. godine Kraljevski državni arhiv se odvaja od uprave i postaje samostalna ustanova. 1962. godine djeluje pod nazivom Arhiv Hrvatske, a nakon osamostaljenja republike Hrvatske 1992. godine postaje članom Međunarodnog arhivskog vijeća. Od 1993. godine pa do danas djeluje pod nazivom Hrvatski državni arhiv.

HDA je zadužen za implementaciju stručnih standarda i novih tehnologija, sustavnu brigu o planiranju razvoja i organizaciji rada Nacionalnoga arhivskog informacijskog sustava, te donošenje Zakona za cijelu arhivsku službu.

HDA obavlja sljedeće poslove :

- vođenje Registra fondova i zbirke Republike Hrvatske;
- obavljanje informacijsko-dokumentacijske službe na području Republike Hrvatske;
- vođenje evidencije o arhivskome gradivu inozemnih arhiva koje je od značenja za Republiku Hrvatsku, kao i o arhivskome gradivu iseljene Hrvatske;
- vođenje Upisnika svih arhiva i Upisnika vlasnika arhivskoga gradiva Republike Hrvatske u privatnome vlasništvu ;
- davanje mišljenja ministru kulture o programima rada državnih arhiva;
- izrađivanje plana školovanja i drugih oblika stručne izobrazbe;
- poticanje stvaratelja arhivskoga gradiva u svojoj nadležnosti da stvaraju i primjereno organiziraju svoju dokumentaciju i pružanje stručne pomoći u upravljanju tom dokumentacijom;
- sređivanje arhivskoga gradiva i izradu obavijesnih pomagala, kao i njihovo objavljivanje, kako bi se korisnicima olakšao pristup informacijama koje traže;
- omogućavanje i poticanje korištenja arhivskoga gradiva u znanstvenim i drugim istraživanjima, obrazovanju i kulturnim aktivnostima, osiguravanje dostupnosti arhivskoga gradiva kao sredstva za zaštitu osobnih i kolektivnih prava i interesa te za ostvarenje prava javnosti na uvid u djelovanje javnih služba;
- skrb za unaprjeđenje arhivske djelatnosti kako bi kvaliteta usluga koje arhiv pruža korisnicima bila primjerena potrebama i očekivanjima;
- obavljanje sigurnosnoga i zaštitnoga snimanja te konzerviranja i restauriranja arhivskoga gradiva;
- promociju arhiva i arhivskoga gradiva užoj i široj zajednici, samostalno i u suradnji s drugim institucijama.¹¹

¹¹Zakon o arhivskom gradivu i arhivu: urednički pročišćeni tekst, «Narodne novine» broj 61/18 //Propisi.hr. URL: (<https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima>) (pristupljeno: 13.09.2018.)

ZAKLJUČAK

Znanstvene grane informacijskih znanosti arhivistika i dokumentalistika, knjižničarstvo i muzeologija poznate kao i memorijske institucije su tijekom prošlosti imali masovnu ulogu u stvaranju znanja i znanosti. Djelatnost memorijskih institucija od važne su koristi za kulturu, umjetnost, znanost i društvo.

Kulturna baština je nositelj identiteta, povijesti i kulture nekoga naroda, a u informacijskim ustanovama pohranjena je građa koja se smatra kulturalnim dobrom. Stručno osoblje informacijskih ustanova mora imati znanja, vještine i kompetencije za skrb, čuvanje, zaštitu i prezentaciju baštine.

U suvremenom okruženju ove institucije nastoje se aktivno uklopiti u kulturna, znanstvena i opća društvena gibanja, za razliku od zatvorenosti tijekom prošlosti. Dolaskom globalizacije, interentizacije i informacijskog svijeta ove institucije moraju svoje poslovanje mijenjati u skladu s potrebama i željama korisnika. Informacijske službe moraju težiti k cilju većeg pristupa i otvorenosti svim vrstama korisnika kako bi nebi došlo do njihovog zaborava. Moraju transformirati svoj karakter tradicionalnih znanstvenih i kulturnih ustanova kako bi odgovorili zahtjevima informacijskog društva, moderne državne uprave i novih vrsta korisnika. Vrijednost djelovanja memorijskih institucija se ne izražava samo po brojnosti građe koje prikupljaju i posjeduju, već i po brojnosti korisnika i kvaliteta svojih usluga.

LITERATURA

Autorske knjige :

- 1.) Museum and library/information services industry training package. 1999. Melbourne, Vic. : Australian Training Products
- 2.) Tadić, Katica. 1994. Priručnici iz knjižničarstva. Opatija: Naklada Benja

Rad u časopisu

- 1.) Bristilo, I. i Jelavić, Ž. 2010. "Kultura kao prostor mogućnosti: muzej kao čimbenik društvene integracije" *Etnološka istraživanja*, vol., br. 15, str. 145-160.
- 2.) Glažar, Natalija. 2015. "Arhivi u digitalnom dobu - stanje država članica EU-a i arhiva europske komisije." *Arhivski vjesnik*, vol. 58, br. 1, str. 99-120.
- 3.) Huvila, I. 2014. "Archives, Libraries and Museums in the Contemporary Society: Perspectives of the Professionals." *iConference*, str. 45 – 64.
- 4.) Kolanović, Josip. 2001. "Arhivska služba Republike Hrvatske: stanje i izgledi razvoja." *Arhivski vjesnik*, vol. , br. 44, str. 11-32.
- 5.) Šulc, Branka. 1989. "Muzeji potkraj 20. stoljeća : Nove osnovne muzejske orijentacije u evropskim i izvanevropskim zemljama u prezentaciji." *Informatica museologica*, vol. 20, br. 1-2, str. 8-13.

Internetski izvor :

- 1.) Hrvatski državni arhiv; URL: <http://www.arhiv.hr/hr-hr>
- 2.) International council of museums; URL : <https://icom.museum/en/about-us/>

- 3.) Muzejski dokumentacijski centar; URL: <http://www.mdc.hr/>
- 4.) Povijest knjižnice; URL: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_libraries
- 5.) Povijest knjižnica u Hrvatskoj; URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=32130>
- 6.) Zakon o knjižnicama, URL: <https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEicama>
- 7.) Zakon o muzeju; URL: <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima>
- 8.) Zakon o arhivskom gradivu i arhivu; URL: <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima>